

pàtria, no'm perdés, ay!, ab ella: / condol-te d'exa mare y endú-te-la'n ab tu», «qui't salva, oh niu de les nacions iberes / --- / qui't serva, jove Espanya, quan lo navili hont eres, / com góndola, amarrada, s'enfonza migpartit?», «Mare dels déus, oh Grècia!, tu dormies, / com Venus per les ones breçolada, / aquella nit terrible, y res senties / del tro y axordadores armonies / ab que fóra l'Atlàntida enfonzada» (160, 46, 186);¹⁵ «Qui pogués oblidar la Ciutat que s'enfonsa! / més llunyana, més lliure, una altra n'hi ha, potsers, / que ens envia, per sobre d'aquest temps presoner, / batecs d'aire i de fe: la d'una veu de bronze / ---», Màrius Torres (*La Ciutat llunyana*, 1939).

La variant *esfonsar* (*əsfunzà*) és també d'ús popular en català central, si bé en la llengua escrita se li ha preferit sempre *enf-*; també en cat. occid.: *l'asfonzát* és el nom d'un despreniment de terres a Castelló de Farfanya (1964). *Enfonsament*, títol del cant VIII de l'*Atl.*, i en el pròleg posà: «al llegir en un dels magnífics diàlegs de Plató que Soló anava a cantar el gran fet geològic de l'enfonzament de l'Atlàntida quan la mort, per malaventura nostra, gelà ses inspiracions abans de nàixer» (p. VIII). *Enfons. Enfonsada. Enfonsador*.

Esfondrar [fi S. XIII] és l'expressió més antiga d'aquesta idea; mot comú al català amb oc. ant. *esfondrar*, *fondrar*, fr. ant. *esfondrer*; després *effondrer*, que suposen un derivat *EXFUNDORARE, -DERARE, format regularment a base de la declinació *fundus/fundōris* (*fundēris* en Gregori de Tours), documentada a dalt: «e-ls mariners, que viuren que la galea ficava la proa, e que tanta ayga avia, cridaren altes vous: —Aquesta galea és *esfondrada!* — Los cavalers francès --- no entenien què's vulia dir *esfondrar*¹⁶ ---», Desclot (*Cròn.*, § 127; IV, 54.6, 8); «*esfondraren* ab los bordons tots los odres en què aportaven lo vi» en un altre passatge de Desclot, que cita el *DBal*. segons el ms. de París. «Que tot vaxell *esfondrat* sia estimat», «si alguna nau --- encontrarà --- cossaris --- que-ls patrons d'aquella nau --- per esquivar lur perill puxen *esfondrar* o desfer o metre a fons --- totes tarides, lenys o barques o altre vaxell poc qui, ensem ab aquella nau, --- navegaran», *Consolat* (ed. Moliné, pp. 207, 208); «robaren tot lo melor que trobaren en los albercs o cases, e tranquaren e *esfondraren* totes les caxes», a. 1329 (*BABL* IV, 435); «Jesuchrist --- amb lamps e ab pedres grosses; e veus ací la rahó per què havem pedra e mal temps a vegades, e és maravella de Déu, com no tramet cantals que *esfondrassen* la ciutat o vila», StVicentF (*Serm.* I, 66.20).

Modernament el mot s'ha conservat quasi només a les Illes en el nivell popular, si bé ha mantingut certa vitalitat en la llengua literària més o menys pertot, no exceptuant-ne els escr. Renaix. del Princ. (cf. el que he dit de Verdaguier, supra, a propòsit d'*enfonsar*): «al capvespre 'l Jordi va arriivar al mar: lo trobà *esfondrat* d'algunes bandes: les portes estavan fetes malbé, les finestres no tenien finestrons ---» en la narració tarragonina *Lo caragirat*, de Martí, p. 208; «ja *esfondrats* los trespols y tirats a terra molts envans ---»,

Pons Mass. (*La Colla del Carrer* XI, p. 142); «la presència de la seva germana féu *esfondrar* el món imaginari del Bajalta ---», Coromines (*Pigmalió*, § 18, p. 241). A nivell rústic o familiar no ho he sentit enlloc del Principat.

Sí que se sent molt a les Illes, on també té ús literari més copiós. «S'ha *esfondrat* la claveguera», títol d'una cançó escrita per MAguiló el 1848 (*Antol. Po.* de 1975, p. 119); «falta que ses senyorettes, / els senyors de ses llunetes, / cassola y amfiteatre / *esfondrin* aquest teatre / a força de manballetes», PdAPe-nya (*IdOr* I, 69); «Es barco *sfondràt*», nom d'unes roccasses de la costa mallorquina a Ses Salines, perquè tenen la forma d'això, 1964 (= mapa Mascaró 44B4); «Déu meu, quins temps aquells! --- I ara, varat, carena *esfondrada!*», Gabr. Cortès (*IdOr* VIII, 77); i figuradament; «--- tan esmolucades d'espalles, tan esgarrades de pitera; i encara se veu que tot això és lo més condret d'aquells cossos: l'ànima la tenen molt més *esfondrada* les mesquines», AMAlcover (*BDLC* XI, 252).

A les altres illes és tant o més viu; em descriuen una antiga caserna derruïda: «és una caseta que hi havia tropa i ho van *əsfundrà*» a Fornells de Menorca (1964); *un esfondrat* m. 'indret ple de runa de cingle', el mateix que en altres rodals en diuen un *enfonsat* (i si fa no fa, com *esboldregada*), veg. el mapa Mascaró de Menorca a Binissait. Potsers a Eivissa més que enlloc («*esfondrà*: hundir», PzCabr.), i ja documentat allí amb referència a un sostre en una crònica de 1577 (Macabich, *StaMa. la Mayor, Cròn.*, p. 42); «¿sabeu què és? una cova que s'ha *sfundràt!*», StVicent de sa Cala; i en particular el substantiu *esfondrat*, ben viu com a genèric: m'ensenyen «aquest *əsfundràt* d'aquí ---» a Sant Josep; però almenys a St. Miquel de Balansat es veia que volien dir simplement un 'fondal, sot, clotada': «dins s *əsfundràt* aquell s'hi veu ---» (1963).

Altrament una expressió així també està en ús en algun punt del català continental, almenys a l'extrem Migjorn: «allí hi ha una *esfondrà* de penya que ---», Confrides (1963). *Esfondrament*: «Colgades en sepulcres d'escuma les montanyes, / de peus al fanc, responnen ab crits y gemegor, / y s'ou, com si enrunassen mals Genis ses entranyes, / de pics, grans barrinades y *esfondraments* rumor» en l'original de l'*Atl.* (1877) v, 4d, canviat en «de colps, esllaviçades y *enfondraments* remor» en l'ed. definitiva del 1878 (i ja en la de 1877); *DBal.* cita *enfondrar-se* sense documentar-ho, i l'usà T. Llorente Falcó en una prosa de 1918 (*AlcM*); *desfondrar*, cita de Muntaner, *AlcM*; *esfondradissa*, *esfondrador*, *esfondrall*.

El ll. PROFUNDUS es conservà en català sense eliminació de la síl·laba inicial, igual que en les llengües de França i Itàlia (it. *profondo*, fr. ant. *parfont*, oc. ant. *preon*), primer amb sonorització, *prevon* (així encara en frprov.), d'on després *preon*, -ona, forma que encara es troba en català arcaic; altrament *pregon*¹⁷ (amb -g. antihiàtica a causa de la o), que és ja la forma de Lluç: «Un concili vull començar / --- / e tan bella-